

Jakabházi Béla Botond

A testet öltött Isten példázata¹

„Amikor a júdeai Betlehemben Heródes király idejében Jézus megszületett, bölcsek jöttek napkeletről Jeruzsálembé és kérdezősködtek: »Hol van a zsidók újszülött királya? Láttuk csillagát napkeleten, s eljöttünk, hogy bemutatassuk neki hódolatunkat.« Ennek hallatára Heródes király megriadt, s vele egész Jeruzsálem. Összehívta tehát a főpapokat és a nép írástudóit, és tudakozódott tőlük, hol kell a Messiásnak születnie.

[...] S lám, a csillag, amelyet napkeleten láttak, vezette őket, míg végre meg nem állt a hely fölött, ahol a gyermek volt. A csillagot megpillantva nagyon megörültek. Bementek a házba, és meglátták a gyermeket anyjával, Máriával. Leborultak és hódoltak neki, majd elővették kincseiket s ajándékot adtak neki: aranyat, tömjént és mirhát. Mivel álmukban utasítást kaptak, hogy ne menjenek vissza Heródeshez, más úton tértek vissza hazájukba.» (Mt 2,1–4.9–12)

Dicsőség Istennek! Békeesség a Földön, az emberi szívbe jóakarát és hála! Áldott karácsonyt kívánok Neked, Kedves Testvérem, az ünnephez, életedhez derűt, s

¹ A Magyar Unitárius Egyház Főtanácsa által 2016-ra meghirdetett beszéd pályázat első helyezett beszéde. A beszéd pályázatra egy karácsonyi és egy általános beszéddel lehetett jelentkezni.

ma sokkal inkább, mint máskor kívánom, hogy Te magad légy a béke és a jóakarat, Benned öltön testet a hála és a szeretet!

A karácsonyhoz vezető adventi utat együtt tettük meg, ezért a betlehemi megérkezés öröme is azáltal teljes, hogy ennek a gyülekezetnek a közösségében jut el hozzánk az örömuzenet. Most, a megszületés, a testet öltés ünnepén tapasztaljuk meg azt, hogy Isten szeretetének fényében értelmetlenné válik minden ürügy vagy mentegetőzés, amit magunknak sötétebb napjainkon ismételtünk, ha kudarc vagy csalódás ér, és a karácsony az otthonra találás, az Istenben való élés szentsége által biztat. Nemcsak a pásztorokhoz, hanem hozzánk is szól az angyal: ne féljünk, hanem örüljünk, ünnepeljük meg azt, hogy a megváltó szeretet feltétel nélkülsége a mi életünkben is valósággá válik. Ma nem csupán bekapcsolódunk mások örömébe, hanem mi magunk válunk az örömuzenet hordozóivá, végső soron karácsony áldásává.

Legendás homályba vesző bibliai történet mesél az éjszakában felragyogó csillagról, egy égi jelről, mely egykor a Perzsiából induló keleti bölcseket, s ma milliókat hív, vonz a betlehemi csoda színhelyére. Akár keletről, akár nyugatról fürkésztük az eget, mindannyian vártuk a csillag felragyogását, a már-már alig remélt ígéret jelét, mely a várakozás beteljesedésének örömeivel hatott kétezer évvel ezelőtt, és varázsa nem kopott az évszázadok során. A jel, az új életet és reményt, megváltást hirdető csillag feltűnése az emberi időszámítást is „előttre” és „utánra” osztotta. A csillag mint bizonyíték és mint nagy útra hívó jelenség annyira fontos volt hitbéli elődeink számára, hogy legtöbb templomtornyunk csúcsára a betlehemi csillag iránymutató szimbólumát helyezték. Értettük, hogy a csillagnak fent kell lennie, nehogy szem elől tévesszük létünk célját: újra és újra elindulni életünk betlehemei felé, rátalálni arra, aki megszületett, és ami megszülethet bennünk, hogy rátaláljunk arra, ami nélkül utunk csak bolyongás volna: az emberségünkben megtestesülő Isten szentségére és szeretetére.

Bár minden karácsonykor célba érünk, ahogy lelkünkben sokasodnak az évgyűrűk, egyre tisztábban látjuk, hogy az út, míg élünk, tart, egyre mélyebbre visz, egyre nagyobb magasságokba enged betekintést, folyamatosan alakít. Karácsony kihívása: úton kell lenni ahhoz, hogy otthon lehessünk, el kell indulnunk ahhoz, hogy hazaérkezzünk, keresnünk kell azért, hogy rátaláljunk arra, ami mindig is bennünk és körülöttünk volt.

A mítoszok nagy utazásokról szólnak, a legendák hősei is hosszú utakat járnak be. Az ithakai Odüsszeusz csak akkor válik méltóvá a hazatérésre, miután tíz évet bolyong, és önközpontúságának gögjét a megpróbáltatások nyomán kinőheti. Gilgamest barátja halála indítja el a nagy utazásra, melynek végén, ha nem is hozhatja magával az örökélet fűvét, az időben behatárolt emberi életéért meg-

tanul hálás lenni, és rettegett zsarnokból bölcs uralkodóvá válik. Mózes története is az archetipikus hős útjának mintáját követi, és a zsidók legnagyobb prófétájának sorsa ihleti az evangéliumok íróit is abban, hogy Jézus életének eseményeit egy nagy utazás állomásaiként ábrázolják. Jézus utakat jár be, Galilea falvai és városai között gyógyít és tanít, míg végül sorsa Jeruzsálemben teljesedik be virágvasárnaptól nagypéntekig, tanítványai számára pedig a húsvéttól az örök pünkösdhöz vezető úton.

Az utazás mint jelkép – bolyongás, zarándoklat, vadászkaland vagy felfedezés formájában nem görög, mezopotámiai vagy zsidó találmány. Ki tudja, hogy a mai emberré váló válásunk során hány százezer évvel ezelőtt mesélték el esti tűznél a törzs öregjei a csodálkozó szemmel, feszülten figyelő gyermekeknek azokat a legendákat régen élt hősokról, azokról a nőkről és férfiakról, akik az otthon biztonságából kilépve, sok megpróbáltatás és kihívás után érett felnőttként visszatérnek övéikhez, vagy otthont teremtenek egy eladdig ismeretlen, idegen földön? Az utazás a legősibb jelképe az emberi sorsnak, az elindulás bizonytalanságával, a hontalanság és kivetettség gyötrelmével, de az új, az eddig még ismeretlen felfedezésének izgalmával is. Ezek a kalandos utak a belső világunk feltérképezésének alkalmai, a belső démonokkal való leszámolás által jellemünk kiformálásának lehetőségei, amelyek a hazaérkezés örömeivel kecsegtetnek. Az adventi időszak azért volt különleges, annak ellenére, hogy évről évre ismétlődik, mert saját életünk útjának párhuzamát ismertük fel benne. A betlehemi csoda, mely utunk vég- és kezdőpontja egyben, annak kinyilatkoztatása számunkra, hogy az isteni testet ölt az emberben, és a szent elválaszthatatlanul része életünknek. Ezt a titkot értették meg és élték át az első tanítványok és az ősi keresztény gyülekezetek minden alkalommal, amikor együtt megtörték a kenyeret, s Jézusra emlékeztek.

A karácsonyi történetben számos úttal, utazással találkozunk. A legismertebb József és Mária hazatérése, mely a külső viszonytságok és a lélek belsejében felcsillanó remény, de szorongás és aggodalom útja is. A pásztorok a szabad ég alatt állandó készenlétben állnak, őrzik a nyájat, a csillag láttán, és az angyal felszólítására örömmel indulnak el a betlehemi istálló felé. Nincstelen szolgák ők, ezért is szól nekik előbb az angyali hír – megszületett a Megváltó.

A leghosszabb és legkalandosabb utat Betlehembe a bölcsek, a keletről érkező mágusok teszik meg. Kizárólag Máténál szerepelnek, aki a karácsonyi történettel bevezetőt ír evangéliumához, egy olyan példázatot, mellyel előrevetíti Jézus küldetését és sorsát, jelképesen összefoglalja a teljes evangélium tartalmát és mondanivalóját. Írói szándéka az, hogy lelkesítsen, hitet erősítsen, és a megváltozott, megtért életvitelt támogassa a keresztény közösségben. A születéstörténet

azért is marad érvényes mind a mai napig, mert a benne megjelenő szereplők és események, melyek nagy szerkesztői és írói gondossággal elhelyezett részletei a drámának, egyrészt a legszebb emberi tulajdonságokat villantják fel (pl. Mária által a bizalmat, József által a szeretetet és kitartást, pásztorok örömét és az anyagi biztatást), másrészt pedig az életünket beárnyékoló indulatokat is: Heródes félelme és irigysége által kicsit saját gyarlóságainkkal is szembesülünk.

A keletről érkező bölcsek elindulnak a csillagot követve, mert rá akarnak találni a megváltás és szabadulás jelének forrására. S miközben eltévednek és szinte a gyilkos szándékú zsarnok cinkosává válnak, végül örömmel találnak rá az istállóban megszálló családra, s átadják királyhoz méltó jelképes ajándékaikat. Nem tudjuk, hogy hányan voltak, lehetek akár hárman vagy tizenketten, ahogyan a hagyományban megjelenik, nevük sincs, és életükről semmit nem tudunk. Viszont van céljuk, és látszólagos kudarcuk (eltévedésük) ellenére tovább követik a felragyogó csillagot, amelyet csak akkor találnak meg újra, amikor a heródesi palota fényében káprázó szemük visszaszokik az éjszaka mély sötétjéhez. Ebben az elindulás–keresés–eltévedés–újrakezdés mintában részben a mi életünk történetét, belső megújulást és megváltást kereső utunkat véljük felfedezni. Végül a bölcsek is felismerhetik, hogy a Megváltó, a Szabadító (akinek születése által az emberiség felismeri, hogy Isten az emberi élet részévé válik, drámáink mélységévé és sikereink örömévé), sorsszerűen szegény körülmények között, királyi palotától távol, főemberek és uralkodók helyett állatok között jön a világra, egy szinte még gyermekanya elsőszülött fiaként. Születése egy új kor kezdetét jelenti, melynek beköszöntése nem az elvárt módon, katonai és politikai győzelem által történik. Ezzel ellentétben a betlehemi születéstörténet más min-tát követ, ebben rejlik forradalmi jellege is.

Egyrészt azt tanítja, hogy Jézus születése által az addig távolról figyelő, az emberi világtól mindinkább eltávolodó istenség – pontosabban az Istentől mindinkább elszakadó emberiség hétköznapijaiba beleszületik, testet ölt a szentség. A keresztény tanítás életformáló erejének titka éppen ebben a felismerésben keresendő, hogy a társadalom rétegzettségétől, megosztottságától, életkortól, nemtől, etnikumtól függetlenül az istenség minden emberi sorsban megnyilvánul. Az ember feltétel nélküli méltósága, elszakíthatatlan kapcsolata Istennel teremttségünk velejárója. Karácsonykor, Jézus születése által, a mi megszületésünket és isteni eredetünket is ünnepeljük. Az üzenetnek ez a része önvizsgálatra, belső megszentelődésre és istengyermekségi tudatosságra hív. Másrészt azonban a megváltottságnak és megszenteltségnek az érzése mellé a karácsonyi üzenet egy tette sarkalló, cselekvésre indító, társadalmi felelősségre ösztönző üzenettel egészül ki. A történet, főként Máté evangéliumának tolmácsolásában, letagadhatat-

lanul birodalom-ellenes példázat. Ez hordozza Jézus születéstörténetének azon jelentését, amelyet a legkevésbé veszünk figyelembe, mert könnyebbnek tűnik a társadalmi felelősségvállalás, az elnyomottak és a társadalom vesztesei ügyének felvállalása helyett inkább az egyéni kegyesség, nagylelkűség és kedvesség útját választani. Pedig ennél sokkal többet vár el tőlünk az evangélium. A karácsonykor megszólaló angyali üzenet nemcsak egyéni örömről szól, hanem „az egész nép” örömről, a közösségben megsejttet és megélt isteni jelenlétről. Ennek felimerése nem csupán egyéni, de közösségi, társadalmi életünket is át kell, hogy alakítsa.

Máté evangéliuma úgy jeleníti meg Heródest, mint egy gonosz birodalmat hűségesen kiszolgáló zsarnokot, aki hatalmát féltve meg akarja gyilkoltatni a csecsemő Jézust. A Mózes történetével való párhuzam nyilvánvaló – amit az egyiptomi fáraó jelentett a rabszolgasorban sínylődő zsidóknak, azt képviseli Heródes a jézusi születéstörténetben. Nemcsak Máté, hanem Lukács evangéliumának írója is olyan motívumokat jelenít meg Jézus születésével kapcsolatosan, amelyek az első században eredetileg a római császárra vonatkoztak. A római hatóságok által három évszázadig üldözött keresztény gyülekezetekben nagyon is értették a karácsonyi üzenet forradalmiságát: a csecsemő Jézust Egyiptomba menekítik, így a valamikori „szolgaság háza”, ahonnan Mózes vezetésével kivonultak a zsidók, most biztonságos menedéket nyújt egy új birodalom és egy még gonoszabb fáraó – Heródes elől. Máté Jézusra úgy tekint, mint az új Mózesre, nála a Hegyi Beszéd az új, Sínai-hegyi kinyilatkoztatás, egy radikális, irgalmasságot és megbocsátást hirdető Tóra. Ennek a tanításnak a szellemében írott karácsonyi történetben egy meghívást is találunk: a szeretet hatalmával állj ellen az elnyomásnak, az embertelenségnek, a racionalizált erőszaknak és a türelmetlenségnek.

A karácsonyi, forradalmi örömmüzenet az, hogy van erre a mintára egy alternatíva, és pedig az, amit Jézus mutat be születése, élete, tanítása és halála által. Van alternatíva az erőszakra, a háborúra, a kirekesztő politikákra és a gyűlöletre. Van mód ellenállni a gögből és hiúságból táplálkozó türelmetlenségnek. Jézus által a karácsonyi ajándékunk az a felismerés is, hogy van egy gyöngéd és szelíd, de megalkuvást nem ismerő, a szereteten és emberi méltóság elismerésén alapuló béketeremtés, mely igazságosságra épít azzal a tudattal, hogy kivétel nélkül, minden ember, Isten gyermekeként, saját és mások méltóságának tiszteletében élheti életét.

Karácsonyi utunk a keleti bölcsek útjának mintájára történik, vannak benne megtévesztő jelek – Heródes-paloták – de míg a csillag vezérel, még a látszólagos zsákutcákból is kitalálunk. Életünk isteni jeleinek a felismerése az első lépés egy

hosszú, életünk végéig tartó belső útnak. Lesznek csapdák és álmegoldások, lesznek Heródesek, akik felhasználnák a mi tudásunkat és tehetségünket saját önző céljaik eléréséhez. Lesznek meglepő felismerések arról, hogy tévedtünk, és hogy át kell írunk és értelmeznünk belső térképeinket. Lesz számtalan megalázó helyzet, kudarc és keserűség. Lesznek, akik azt erősítik meg bennünk, hogy még csak nem is érdemes elindulni, és az isteni hívást nem kell túl komolyan venni. Mindezt ismerjük, mert tapasztaltuk. Ennek a belső gyötrődésnek a mintáját állítja elénk az evangélium a mágusok története által. Végül sikerrel járnak, és boldogan térhetnek vissza hazájukba. És most mi is újra akarjuk tanulni a bölcsek sikerének a titkát, azt, hogy vágyakoznunk kell a tudásra: felismerni a jeleket életünkben. Ezeket a jeleket a legtöbbször nem egy fényes csillag ragyogásában fedezzük fel, hanem hétköznapi történések és lelki életünk jelenségei közepette tanuljuk meg értelmezni. Amikor felismertük, megértettük a jel hívó szavát, el kell indulnunk a szeretet és a belső lelki érés útján, mely isteni eredetünk felismerésére vezet. Szükségünk lesz alázatra, hogy felismerhessük és beismerhessük tévedéseinket, azt, hogy vannak utak, amelyek nem járhatóak, vannak utak, amelyekről mi magunk döntöttük el, hogy el akarjuk kerülni: a gyűlölet, türelmetlenség, önzés és egyéni „birodalmi törekvéseink” – a másokon való uralkodás útját. Kiderülhet, hogy az utunk nem palotákba vezet, hanem istállókba, nem a vélt tökéletesség, hanem az élet teljessége felé.

A csillag vezetésével az adventi út és a karácsonyi öröm a kinyilatkoztatás erejével hat: Jézus, a megváltó és szabadító Messiás, azért Krisztus, hogy rámutasson: minden ember lehet az, mert élete Istenben gyökerezik. Megtanít hinni abban, hogy a megváltás és a béke egyetlen eszköze a szeretet – az isteni, feltétel nélküli –, mely kiárad az egész teremtett világra, és a miénk, az emberé, és általa túlnőhetünk önmagunkon: Isten áldásává válhatunk.

A csillag fent ragyog, nemcsak egy régi dráma díszleteként, és nemcsak templomtornyainkon, hanem szívünkben is. Hív és biztat – otthonra találsz a világban, Istenre találsz az életedben, magadban, az örömezenet része a te sorsod is, mindig is az volt, mert benned és általad válik valóra karácsony. Ámen!